

УДК 344.3

Сокурєнко В. В.

**РЕФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЮСТИЦІЇ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

У тезах надано аналіз сучасного стану забезпечення законності та дисципліни в лавах Збройних Сил в контексті військового конфлікту, який триває на території України, та відновлення її територіальної цілісності. Звернено увагу на відсутність дієвого сучасного

правоохоронного органу, здатного забезпечити законність та дисципліну у військах в умовах, що об'єктивно склалися. Наголошено на доцільності реформування системи військової юстиції через створення військових судів.

Ключові слова: військова юстиція, правоохоронні органи, органи військової прокуратури, Державне бюро військової юстиції, військові суди, підтримання законності, дисципліни та правопорядку в армії.

Сьогодні головним завданням, що стоїть перед нашою державою, є відновлення територіальної цілісності України в межах міжнародновизнаного державного кордону та гарантування мирного майбутнього нашої країни як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави. Звісно, це вимагає вироблення та втілення цілої низки реформ, зокрема у напрямі створення національної системи реагування на кризові ситуації, своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці, гарантування особистої безпеки, конституційних прав і свобод людини та громадянина, оперативного реагування на кризові ситуації.

Проблемами у воєнній сфері залишаються:

1) недосконалість підходів до формування державної політики та правового регулювання відносин при забезпеченні законності та правопорядку;

2) наявність системних проблем у забезпеченні належного рівня правопорядку та дисципліни серед військовослужбовців в районах проведення операції Об'єднаних сил;

3) відсутність скоординованих дій правоохоронних органів при здійсненні повноважень через їх вузьку спеціалізацію, розпорошення функцій досудового розслідування військових злочинів, оперативно-розшукової діяльності, забезпечення представництва інтересів у судах, протидії корупції та забезпечення нагляду (контролю);

4) відсутність ефективної системи управління військовими правоохоронними органами як цілісною функціональною системою, здатною забезпечити законність у військових формуваннях та оборонній сфері;

5) недостатність кваліфікованого кадрового потенціалу;

6) відсутність дієвої системи військової юстиції, особливо з урахуванням тієї суспільно-політичної ситуації, яка склалася через триваючі бойові дії на сході України.

Уповільнене реформування системи правоохоронних органів у воєнній сфері нині несе загрози, що можуть призвести до часткової або навіть повної втрати керованості під час забезпечення законності у військових формуваннях та оборонній сфері.

Основною проблемою є відсутність правоохоронного органу, який би міг ефективно здійснювати боротьбу зі злочинністю у воєнній сфері. Цю функцію у нас сьогодні намагаються виконувати органи: Національної поліції та СБУ; військової контррозвідки; Військової служби правопорядку у Збройних Силах України. Проте, у результаті відбувається значне дублювання повноважень різними органами державної влади, що унеможлиблює ефективне розслідування військових та пов'язаних з ними злочинів; злочинів, скоєних проти військовослужбовців; злочинів, скоєних у районі проведення бойових дій.

Так, зокрема, органи Національної поліції військової специфіки не знають і у своїй діяльності не враховують; оперативно-розшукова робота їх у військових формуваннях обмежена з об'єктивних причин.

Що стосується Служби безпеки України, то вона у найближчому майбутньому, відповідно до концепції її реформування, буде позбавлена функції боротьби з загальнокримінальною злочинністю. Тому розглядати її як військовий правоохоронний орган немає можливості.

Військова контррозвідка – правоохоронний підрозділ у складі СБУ, який дійсно працює всередині військових формувань, має повноцінні можливості для оперативно-розшукової діяльності в них. Але функціонал її не розповсюджується на боротьбу з військовими злочинами та злочинами загально-кримінального характеру, вчиненими військовослужбовцями.

Органи військової прокуратури можуть виступати основним суб'єктом протидії

військовим злочинам; злочинам, потерпілими від яких є військовослужбовці; злочинам, учиненим на території адміністративно-територіальних одиниць, у яких повноваження місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування здійснюються військово-цивільними адміністраціями. Слід зазначити, що відповідно до чинного законодавства на органи військової прокуратури покладається обов'язок щодо здійснення нагляду за додержанням та застосуванням законів у всіх військових формуваннях. Але, зважаючи на суттєву перенавантаженість великою кількістю кримінальних проваджень, половина з яких передбачає розслідування інших злочинів, окрім військових, виникає нагальна потреба у створенні нового державного органу з відповідними правоохоронними функціями. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба щодо створення такого правоохоронного органу, до виключних повноважень якого належало б забезпечення законності у військах. Цей орган має стати дієвою системою захисту для військових в умовах проведення операції Об'єднаних сил, до повноважень якого б належало використання ефективних інструментів забезпечення прав військовослужбовців та використання комплексних заходів щодо їх реінтеграції у мирне життя.

Таким чином, одним із вкрай важливих кроків є створення державного правоохоронного органу спеціального призначення – Державного бюро військової юстиції, про що вже неодноразово наголошував головний військовий прокурор Анатолій Матіос, додаючи, що до складу новоствореного органу мають увійти військова прокуратура, військова поліція.

Станом на сьогодні Комітетом з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України підготовлено проект Закону України «Про Державне бюро військової юстиції» та подано на розгляд до Верховної Ради України (реєстраційний номер 8387/П від 17.12.2018). На нашу думку, з метою вироблення дієвого механізму реалізації положень, що у ньому містяться, необхідне забезпечення широкого обговорення його змісту з усіма зацікавленими сторонами, зокрема, Міністерством оборони, Генеральним Штабом, керівництвом Національної гвардії, Службою безпеки України, Державною прикордонною службою України та іншими військовими формуваннями України, охороною правопорядку в яких мало би займатись Бюро військової юстиції.

У суспільстві також існують точки зору щодо доцільності створення окремої судової гілки влади – військових судів.

Основними причинами для цього є:

- стагнація мирного врегулювання агресії на сході;
- бойові дії, які тривають вже майже 5 років, і відсутність військового шляху вирішення проблеми;
- несприйняття військовими розслідування військових злочинів цивільним персоналом;
- необхідність прийняття законодавчого рішення про перебування на окупованих територіях миротворчої місії, у тому числі за участю українських правоохоронців;
- необхідність у заповненні вакууму правового регулювання, а також проведення фільтраційних заходів з подальшим розслідуванням злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, скоєних парамілітарними формуваннями та окремими представниками окупаційних адміністрацій.

Однією із нагальних потреб сьогодення в рамках підтримання законності, дисципліни та правопорядку в армії є відновлення діяльності військових судів. Президентом України наприкінці березня 2017 року оприлюднена заява про необхідність відновлення в Україні діяльності системи військових судів, яку було безпідставно припинено за рішенням попереднього керівництва у 2010 році. Ліквідація військових судів у 2010 році була цілеспрямованим актом, який завдав шкоди Збройним Силам України.

Необхідність відновлення діяльності військових судів зумовлена тим, що загальні, неспеціалізовані статті може розглядати будь-який суддя. А от, якщо говорити конкретно щодо військових злочинів, наприклад щодо дезертирства, самовільного залишення

військової частини, невиконання наказу командира частини щодо виїзду в зону АТО, то тут є своя специфіка і не кожен цивільний суддя може розглядати таку категорію проваджень. Суддя повинен чітко усвідомлювати, чим відрізняється склад одного злочину від іншого, наприклад, чим дезертирство відрізняється від самовільного залишення військової частини тощо. Вирішенням таких справ повинен займатися спеціалізований фахівець у сфері військової юстиції.

Отже, створення системи військової юстиції матиме виключно позитивний вплив як на судову систему країни в цілому, так і на стан військової дисципліни у Збройних Силах України та інших військових формуваннях. Також варто наголосити, що лише науково виважений підхід до реформування військової юстиції дасть позитивний результат.

V. Sokurenko

REFORM OF MILITARY JUSTICE: CURRENT STATE AND PROSPECTS

The theses provide an analysis of the current state of ensuring the legality and discipline of the Armed Forces in the context of a military conflict that continues on the territory of Ukraine and the restoration of its territorial integrity. The attention was drawn to the lack of an effective modern law enforcement body capable of ensuring the legality and discipline of the troops under objectively established conditions. It is emphasized the expediency of reforming the system of military justice through the creation of military courts.

Keywords: military justice, law enforcement agencies, military prosecutor's offices, the State Bureau of Military Justice, military courts, the maintenance of the rule of law, discipline and law and order in the army.